

אותו שורה אחת אחורה, עד שהעבירו אותו **שבע דרי** [שורות] **עד דאותביה בדרא בתרא** [עד שישב בשורה האחרונה].

אמר ליה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: ארי שאמרת וכינית את רב כהנא, נעשה שרעל!

אמר רב כהנא: יהא רעוא דהני שבע דרי להו חילוף שבע שנין, יהי רצון שאלו שבע השורות שהעבירוני לאחור, יחשבו כתחליף לשבע השנים **דאמר לי רב** שרב גזר עלי שלא להקשות לרבי יוחנן.

קם אכרעיה, עמד רב כהנא על רגליו, **אמר ליה רב כהנא לרבי יוחנן: נהדר מר ברישא** יחזור הרב על תחילת דבריו.

אמר רבי יוחנן שמעתתא ואקשי רב כהנא, וכך הקשה לו על כל אימרה שאמר, **עד שאוקמיה בדרא קמא,** ששוב הושיבוהו בשורה הראשונה לפני רבי יוחנן.

המשיך רבי יוחנן **ואמר שמעתתא** ורב כהנא המשיך **ואקשי**.

רבי יוחנן הוה יתיב אשבע בסתראקי [היה יושב על שבעה כרים].

מחמת הקושיא שהקשה עליו רב כהנא **שלפי ליה חדא בסתראקי מתותיה** [הוציאו כר אחד מתחתיו].

שוב **אמר רבי יוחנן שמעתתא ואקשי ליה רב כהנא,** והוציאו כר נוסף מתחתיו, **עד דשלפי ליה כולהו בסתראקי מתותיה** [עד שהוציאו את כל הכרים שתחתיו], **עד דיתיב**

על ארעא [עד שישב רבי יוחנן על הארץ].

רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה, רבי יוחנן היה אדם זקן, וגבות עיניו היו גדולים ומכסים את עיניו. **אמר להו לשמשו: דלו לי עיני ואחזייה,** הרימו לי את הגבות כדי שאוכל לראות את רב כהנא.

דלו ליה במכחלתא דכספא, הרימו לו את הגבות עם מלקחים של כסף.

חזא דפרטיה שפוותיה, ראה רבי יוחנן ששפתיו של רב כהנא שסועות [והיה זה מחמת מכה, שנקרעה שפתו].

סבר רבי יוחנן כי אחוך קמחיך ביה, שרב כהנא צוחק עליו.

הלש דעתיה של רבי יוחנן ונח נפשיה של רב כהנא, שמת מחמת קפידתו של רבי יוחנן.

למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן: חזיתו לכבלאה היכי עביד? ראיכם את אותו בבלי כיצד עשה לי.

אמרו ליה: דרביה הכי, דרכו של רב כהנא בכך, ולא היה זה צחוק.

על רבי יוחנן לגבי מערתא ששם קברו את רב כהנא. **חזא דהוה הדרא ליה עכנא,** ראה שהיה בפתח המערה נחש גדול שעשה את עצמו כגלגל והקיף את פי המערה, ונתן את זנבו בפיו, ושום אדם אינו יכול ליכנס.

אמר ליה רבי יוחנן לנחש: עכנא, עכנא, פתח פומיך, נחש נחש פתח את פיך **ויכנס**

הרב אצל תלמיד, ולא פתח.

אמר רבי יוחנן לנחש: **יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח.**

אמר: **יכנס תלמיד אצל הרב, פתח ליה.**

בעא רחמי ואוקמיה, ביקש רבי יוחנן רחמים על רב כהנא והחייהו.

אמר ליה רבי יוחנן: **אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי**, אם הייתי יודע שדרכו של רב כהנא בכך לא הייתי מקפיד. **השתא ליתי מר בהדן**, עכשיו יבוא הרב איתנו.

אמר ליה רב כהנא: **אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא**, ואי לא — לא אזילנא, אם אתה יכול להתפלל עלי ששוב לא אמות אם אקשה לך, אלך עמך ואעמוד אצלך בבית המדרש, ואם לא לא אלך עמך, הואיל וחליף **שעתא** ונעשה נס חליף, ולא אלך עוד עמך, שמא תכעס עלי ואמות פעם נוספת, אלא אלך לביתי חי ולא אעמוד עוד אצלך פן אמות פעם נוספת.

ויש מפרשים שרב כהנא אמר: הואיל וחליף שעתא וכבר קבלתי צער מיתה, לא אקבל שוב צער מיתה ולא אלך מכאן⁽¹⁷⁾.

תייריה, הקיצו רבי יוחנן משנתו, **אוקמיה**,

העמידו, **שייליה כל ספיקא דהוה ליה** ופשטינהו **ניהליה הקשה לו רבי יוחנן את כל הספיקות שהיו לו, ותירץ לו רב כהנא את כולם.**

היינו דאמר רבי יוחנן: **דילכוון אמרי**, שלכם הייתי אומר תורה של בני ארץ ישראל, **דילהון של בני בבל היא**, ששמע כן מרב כהנא שעלה מבבל.

מעשה: **ההוא דאחוי אמטכסא** [היה אדם שהראה לאנס על תכשיט משין **דרב אבא**.

יתיב רב אבהו ורב חנינא בר פפי ורב יצחק נפחא ויתיב רב אילעא גבייהו, סבור לחיוביה על דיבור בעלמא, **מהא דתנן: דיין שדן את הדין, זיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטחור וטיהר את הטמא**. הדין הוא: **מה שעשה עשוי ואינו יכול להוציא מיד אותו שזיכהו, אלא וישלם הדין מביתו**, משמע שחייב לשלם גם על הפסד שעשה בדיבור בעלמא.

אמר לחו **רב אילעא**, **הכי אמר רב: והוא שנשא ונתן ביד, רק אז חייב הדיין לשלם את ההפסד**.

אמרי ליה לרב אילעא: **זיל לגבי דרבי שמעון בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת, דדייני דינא דגרמי**⁽¹⁸⁾.

עצמו בסכנה.

[לא].

התוס' לעיל [ה א ד"ה למעוטין] כתבו שמוסר חייב גם למאן דאמר שלא דן דינא דגרמי, משום קנס בפרק הגוזל בתרא, ומקשים הש"ך [שפו א] ומרומי שדה והחזון איש [ב"ק סימן ה א] כי מהסוגיא כאן מוכח שחייב מדינא דגרמי. הקצות החושן [שפו א] כתב שראית תוס'

17. ברש"י הוכיח מפסחים [מט א] ומירושלמי ברכות כמו הפירוש הראשון שחזר לחיות בביתו.

18. מבואר בגמרא שחייב מוסר הוא משום דינא דגרמי, וכן כתב התוספות לעיל [קטז ב ד"ה

הוא — אדעתא דידיה אתו, רואים, אם איש עשיר הוא, מחמתו באו הגנבים, ונחשב מציל עצמו בממון חברו וחייב, ואי לא — אדעתא דכספא אתו, ואם לא נחשב אדם עשיר, אנו אומרים שמחמת גביע הכסף באו, ופטור מלשלם למפקיד⁽¹⁹⁾.

מעשה: ההוא גברא דהוה מפקיד גביה [שהיה מופקד אצלו] ארנקא דפריון שבוייה, סליקו גנבי עילויה, שקלה יהבה ניהלייהו, עלו אצלו גנבים, לקח את הארנק עם הממון ונתן להם.

אתא בא לדון לקמיה דרבא האם חייב לשלם על הארנק שנתן לגנבים, פטריה מלשלם.

אמר ליה אביי: והא מציל עצמו בממון חברו הוא! שהציל את עצמו בכך שמסר לגנבים את הארנק עם הממון.

אמר ליה רבא: הכסף שהיה מופקד אצלו היה עבור פדיון שבויים, ואין לך פדיון

אזל לגבייהו, חייביה ממתניתין, ששנינו במשנתנו: אם מחמת הגזולן אנסו את השדה הגזולה — חייב להעמיד לו לבעל השדה שדה אחר. ואוקימנא והעמדנו בגמרא דין זה דאחוי אחויי שלא גזלה הוא עצמו, אלא שמע מבית המלך שמבקשים לגזול שדות והראה להם טלו קרקע זו של פלוני.

משמע שחייב גם על הפסד שעשה בדיבור בלבד.

מעשה: ההוא גברא דהוה מפקיד ליה כסא דכספא, שחברו הפקיד אצלו גביע מכסף, סליקו גנבי עילויה, עלו אליו גנבים, שקלה יהבה ליה, לקח את גביע הכסף ונתן לגנבים.

אתא לקמיה בא לפני דרבה, פטריה.

אמר ליה אביי: האי מציל עצמו בממון חברו הוא! ובאופן זה חייב לשלם.

אלא אמר רב אשי: הוינן, אי איניש אמיד

שומר שונה, שעל דעת כן הפקיד אצלו, שיוכל להציל את עצמו על ידי מסירת הפקדון. וכן מפרשים התוס' [ד"ה ואי].

ב. הרשב"א ובעל המאור ורבינו יונתן בשיטה מקובצת והתורת חיים מתרצים שכאן מדובר שהאנסים באו לביתו והיו יכולים לחפש בבית ולמצוא עוד חפצים מלבד כוס הכסף. ולכן נחשב כמו שהעמידו אותו על החפץ מתחילה, שפטור כיון שנחשב כאילו החפץ הופסד כבר.

ג. הראב"ד [בהשגות לרי"ף] מחלק בין מקום שאנסוהו מחמת נפשות שפטור משום פיקוח נפש, לבין מקום שאנסוהו ליתן ממון, וכאן כיון שאנסוהו ליתן ממון ולא היה פיקוח נפש חייב.

ד. רבי שמואל בחידושו [סנהדרין סימן ז יא ובזכרון שמואל סימן נו י] מתרץ על פי הים של

היא מרבה לעיל שמחייב בנשא ונתן ביד אף על פי שרבה אינו מחייב בדינא דגרמי. [עיין לעיל ק"ז א הערה 6]

19. מכאן מוכיח רבינו אפרים [שיטתו הובאה לעיל ק"ז א הערה 5] שנשא ונתן ביד חייב דווקא אם הגוי בא בסתם והוא מוסר ממון חברו, אבל אם הגוי אנסו לתת ממון חברו, אפילו נשא ונתן ביד פטור, שהרי כאן כשבאו בשביל הפקדון פטור אף על פי שהוא לקח את כוס הכסף ונתן להם.

וליישב את דעת הרי"ף שחייב בנשא ונתן ביד גם אם אנסו אותו, כתבו הראשונים כמה תירוצים.

א. הרא"ש והנמוקי יוסף כתבו כי כאן שהיה

שבויים גדול מזה(20).

והעלה את חמורו למעבורת המעבירה אנשים את הנהר קודם שעלו האנשים על המעבורת(21), בעי לאטבועי, עמד החמור להטביע את הספינה, אתא ההוא גברא מלח

מעשה: ההוא גברא דאקדים ואסיק חמרא למברא קמי דסליקו אינשי במברא, שהקדים

לו תובעים, שגבאי יד עניים הוא, וכן מבואר ברש"י שם שפירש כי אמר לו חלקהו. וכן פוסק הסמ"ע [סימן שא ט].

המנחת חינוך [מצוה נו ט] מתרץ את קושית הרשב"א מכך ששומר ממון עניים פטור. כי כאן כיון שהגנבים באו ורצו לקחת משלו, אך נתפייסו על ידי שנתן ממון צדקה, אם כן יש כאן משתרשי ליה, שהרויח את ממונו על ידי ממון הצדקה, ולכן חייב להשיב לצדקה מדין קא משתרשי ליה אף שהיה ממון שאין לו תובעים.

21. כך היא הגירסא אצלנו שהביא את החמור לפני שבאו אנשים, ואף על פי כן נחשב רודף. אבל גירסת הרא"ש הוא: בהדי דסליק אינשי אייתי איהו חמריה, כלומר הוא הביא את החמור באותו זמן שנכנסו האנשים, אבל אם החמור היה בא קודם אפשר שלא היה נחשב לרודף.

לשון רש"י מכניס חמורו לספינה והיו בה אנשים, משמע שהאנשים היו בה לפני שבא החמור. ובהגהות הב"ח לרי"ף כתב שרש"י גורס [וכן גירסת אלפס ישן] ההוא גברא שהו קא סלקי אינשי למעברא הוה קא מסיק מריה, ולפי גירסא זו האנשים נכנסו לפני החמור. הרמב"ם [סוף הלכות חובל ומזיק] כתב, ספינה שחשבה להשבר מכובד המשווי ועמד אחד והשליך המשווי לים פטור, שהמשא שבה כמו רודף אחריהם להורגם.

הראב"ד משיג, אין כאן דין רודף כלל, ואין זה דומה למעשה דחמרא אלא דומה לסוגיא שלעיל [קטז ב] שאם זורקים משאוי השייך לאיש אחד לים, משלמים ומחשבים לפי כולם. ולא ביאר הראב"ד מדוע אינו דומה לחמרא, והאבן האזל מבאר, משום שכאן החמור נכנס

שלמה שמבאר כי נשא ונתן ביד חייב משום גדול, שכאן כיון שהוא שומר אין לחייבו משום גדול, ששומר כיון שידו כיד בעלים אינו חייב בתור גנב אלא אם כן טוען טענת גנב בשבועה [כמו שכתב התרומת הכרי סימן רצב ב], ומדין מזיק פטור כיון שהוא אנוס.

20. הרשב"א מקשה, מדוע רצה אביו לחייבו, הרי הפקידו אצלו את הממון לפדיון שבויים סתם, ולא לפדיון שבויים מסויימים [שהרי אם הממון היה מיועד לפדיון שבויים מסויימים לא היה אומר לו רבא, אין לך פדיון שבויים גדול מזה], ולעיל [צג א] אנו דורשים, לשמור ולא לחלק לעניים, כלומר שומר ששומר ממון עניים אינו חייב אפילו בפשיעה. הרשב"א נשאר בצריך עיון.

התוס' רא"ש [הובא בשיטה מקובצת ובנמוקי יוסף] מתרץ כי מה שפוטרים שומר עבור עניים, היינו כשהשומר היה צריך לתת את הממון לעניים, אבל כאן השומר לא קיבל את הכסף כדי לפדות שבויים אלא הוא היה צריך להחזיק את הכסף למפקיד, ומכל מקום כיון שהכסף מיועד לפדיון שבויים, והנפקד השתמש בו לפדיון שבויים, אמר רבא שהוא פטור. ודברי הרא"ש מובנים היטב לפי מה שכתב רש"י [לעיל צג א] והרמב"ם [שאלה ופקדון ה א] שהטעם ששומר ממון עניים פטור היינו משום שהוא ממון שאין לו תובעים, ולכן באופן שהשומר צריך להשיב למפקיד, יש לממון תובעים.

וכן כתבו השיטה מקובצת בשם רבינו יונתן והמאירי לעיל [צג א] שמדובר דווקא כשמסר לו על מנת לחלק, אבל אם הגבאי מסרו לשומר על מנת לשמור ולהחזיר לגבאי, הרי זה ממון שיש

רבה לטעמיה, דאמר רבה:

א. רודף שהיה רודף אחר חברו להורגו, ושיבר את הכלים, בין של נרדף בין של כל אדם — פטור, שהרי מתחייב בנפשו הוא ברדיפה זו ואפילו אינו הורג את הנרדף, כמו ששנינו בסנהדרין, שניתן להציל את הנרדף על ידי נטילת נפשו של הרודף, ונמצא חיוב תשלומין וחיוב מיתה באין כאחד, ופטור מדין קם ליה בדרכה מיניה, שנפטר מחיוב ממון כיון שמתחייב באותה שעה חיוב מיתה.

ב. ונרדף ששיבר את הכלים של רודף —

ליה לחמרא דההוא גברא ושדייה לנהרא הגיע אדם דחפו לחמור⁽²²⁾ והשליכו לנהר וטבע.

אתא בא לדון לקמיה דרבה האם חייב אותו אדם על החמור שהטביע, פטריה.

אמר ליה אביי: והא מציל עצמו בממון חברו הוא! ובאופן זה חייב לשלם לחברו את ממונו.

אמר ליה רבה: האי מעיקרא בעל חמור זה⁽²³⁾ מתחילה רודף הוה להרוג נפשות, בכך שהעלה את החמור לספינה שאינה מתאימה לכך.

להטילו לים, והסוגיא לעיל מדברת באופן שהסוחרים הטעינו ביחד ולכן כשמטילים לים תלוי לפי ממון.

הט"ז מתרץ כי שתי הסוגיות מדברות באותו מקרה שיש עודף משקל וצריך לזרוק משאוי לים, וכאן החידוש שאי אפשר לחייב את הזורק לים משום מזיק לפי שהמשאוי נחשב רודף, ובעל המשאוי אינו מפסיד אלא כולם משלמים לו כפי חלקם כמבואר בסוגיא לעיל. אבל המגיד משנה והבית יוסף כתבו שבאופן שהמשאוי רודף, הזורק אינו צריך לשלם כלל לבעל המשאוי.

22. רש"י פירש פירוש נוסף ש"מלח ליה" הכוונה כמו "המלחים" [יונה א ה], כלומר התחיל המלח להציל את הספינה ודחפו והשליכו.

23. כך כתבו רש"י והנמוקי יוסף ורבינו יונתן שבעל החמור נחשב רודף. ולשון הרמ"א [סוף סימן שפ] בשם המרדכי שהחמור הקופץ נחשב רודף. וכתב הש"ך שאין הלשון מדוקדק, כי בעל החמור הוא הרודף.

אחרי האנשים. הגר"א [סימן שפ ה] מבאר, שהראב"ד לומד כמו המרדכי [ורבינו יונתן בשיטה מקובצת] שהחמור היה קופץ ולכן סיכן את הספינה, ואין זה דומה למשאוי. ולפי זה גם אם החמור נכנס לפני האנשים נחשב רודף. המרכבת המשנה מבאר שהרמב"ם מפרש כי חמרא הכוונה לייך, ונחשב רודף משום שהכביד משאו, והראב"ד סובר שבהכבדת משא אינו נחשב לרודף, ומפרש כי חמרא הכוונה לחמור שמדלג ומעשיו רעים. המגיד משנה מתרץ את הרמב"ם, שלעיל מדובר בספינה היכולה לישא משא, אלא שבאה רוח סערה שאינה מצויה ובגללה היה צריך להשליך את המשאוי, וכאן מדובר בים רגיל אלא שהספינה היתה טעונה יותר מדי בגלל אדם שהכניס משאוי יותר מזכותו, ואותו כובד המשוי נחשב רודף. ולפי זה אפילו אם החמור נכנס קודם, מכל מקום כיון שבעל החמור הכניס משאוי יותר מזכותו נחשב אותו משאוי רודף.

הב"ח [סימן שפ ו] והסמ"ע [סימן שפ ט] כתבו, כי זה שנכנס אחרון עם חמורו הטעין את הספינה יותר מדאי ולכן יכולים הראשונים

וכלל" משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהם:

יש מדה של "כלל ופרט", דהיינו — כל מקום בתורה שאתה מוצא כלל ואחריו פרט, אנו מפרשים שאין הכלל כולל אלא מה שנתפרש בפרט, ויש מדה של "פרט וכלל", דהיינו פרט ואחריו כלל, אנו מפרשים שהכלל מוסיף על הפרט, ונתרבה הכל, והועיל הפרט לחזק את הכלל, שאם יש דבר שלא היה מתרבה מן הכלל מכח מדה מן המדות, מועילה הפרט שקדמתו לעשות את הכלל מוסיף עליו ולרבות הכל, ואין לך למעט מהכלל דבר מחמת קל וחומר או גזירה שוה או מדה אחרת.

ישנה מדה נוספת של "כלל ופרט וכלל", והיא מורכבת משתי המדות הראשונות, "כלל ופרט" ו"פרט וכלל", ולכן משמע ממנו שתי המדות, ודנים בה כעין שתיהן: לרבות כל הדומה לפרט — והיינו כעין "פרט וכלל", ולמעט כל שאינו דומה לפרט — והיינו כעין "כלל ופרט".

יש שאינו דורש את התורה במשמעות של "כלל ופרט" אלא במשמעות של "רבוי ומיעוט", כלומר: במקום "כלל ופרט" "פרט וכלל" "כלל ופרט וכלל", הוא דורש: "רבוי

פטור, שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו, שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, שנאמר "אם במחתרת ימצא הגנב" [שמות כב א], התורה אמרה: אם בא להרגך השכם להורגו, לפיכך אם הציל עצמו בממונו של רודף פטור. אבל אם הציל עצמו בממון של כל אדם — חייב, דאסור להציל עצמו בממון חבירו.

ג. ורודף שהיה רודף אחר רודף להציל את הנרדף ושבר כלים, בין של נרדף בין של כל אדם — פטור, ולא מן הדין פטור, שהרי המציל עצמו בממון חבירו חייב, כל שכן המציל אחרים בממון חברו צריך להיות חייב, אלא שאם אי אתה אומר כן לפטורו, אין לך אדם שמציל את חבירו מן הרודף.

מתניתין:

שטפה נחר את השדה הגזולה והפסידה, שהיה השדה בשפת הנהר, והנהר שחק וכרה תחת השפה והתפשט בתוך השדה, אומר לו לנגזל: הרי שלך לפניך, שהרי קרקע אינה נגזלת, וברשות הנגזל הופסד.

גמרא:

יש להקדים ולפרש את המדה "כלל ופרט

בעצמו ולא רק ממון של רודף. והסברא שהחמור נחשב לרודף ולא בעל החמור, מבאר האילת השחר שכאן אם ישליכו את בעל החמור לא ינצלו מטביעה אלא ינצלו רק בהשלכת החמור שהוא הגורם להטביעם ולכן הוא נחשב לרודף.

ולשון הרמב"ם [סוף הלכות חובל ומזיק] שמשוי הוא רודף. גם התוס' ר"ד כתב שהחמור הוא הרודף, ולכן מחק את המילים "רבה לטעמיה", כי אפילו מי שיחלוק ויסבור שאסור להזיק ממון של הרודף, מכל מקום כאן מותר להשליך את החמור, כיון שהחמור הוא הרודף

ומיעוט "מיעוט ורבו" "רבו ומיעוט ורבו".

החילוק בין אם דורשים "כלל ופרט" או שדורשים "רבו ומיעוט" הוא כך:

מי שדורש "כלל ופרט" הפרט הוא פירוש הכלל, ומי שדורש "רבו ומיעוט" אין הפרט פירוש, אלא מיעוט שממעט מקצת מהדברים שנתרבו ומניח מקצתם.

ומעתה יתבאר החילוק ביניהם:

שבכל מקום, מי שדורש "כלל ופרט", אין בכלל אלא מה שבפרט, ואין לך להוסיף ולרבות אפילו דבר הדומה לפרט, ומי שדורש "רבו ומיעוט" ריבה הכל, ומיעט דבר שאינו דומה לפרט.

ומי שדורש "כלל ופרט וכלל", הפרט הוא פירוש הכלל, ואין בכלל אלא מה שבפרט, והכלל האחרון שחזר וכלל, לא בא להוסיף אלא דבר הדומה לפרט בלבד. ואילו מי שדורש "רבו ומיעוט ורבו", ריבה הכל ומיעט רק את הדבר שאינו דומה לפרט, אלא שחזר וריבה אפילו אותו שאינו דומה, ולא מיעט הפרט אלא דבר אחד היותר רחוק, ומסרו הכתוב לחכמים לדעת איזה דבר ראוי למעט.

תנו רבנן: הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר — חייב להעמיד לו שדה אחר, דברי רבי אלעזר, וחכמים אומרים: אומר לו הרי שלך לפניך.

במאי קא מיפלגי? מדוע רבי אלעזר סובר שחייב ואילו חכמים סוברים שפטור.

רבי אלעזר דרש את הפסוק באופן של

ריבוי ומיעוטי:

שנאמר לגבי הכופר בפקדון [ויקרא ה כא]: "נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו" — ריבוי,

"בפקדון" — מיעוט,

[שם כד] "מכל אשר ישבע עליו לשקר" — חזר וריבה,

והיות וריבה ומיעט וריבה — אנו מפרשים כי ריבה הכל.

ומאי רבי ומה הם הדברים שנתרבו? רבי כל מיילי ואפילו קרקעות שחייב עליהם שבועה והשבון.

ומאי מיעט? מיעט רק שטרות שאין גופן ממון, שהשטר אינו אלא נייר פשוט.

למדנו מהפסוק הזה שיתכן לגזול קרקע, כי אם לא שייך לגזולה, לא שייך בה דין השבה.

ורבנן דרשי את הפסוק במדה של כללי ופרטי:

"וכחש בעמיתו" — כלל,

"בפקדון" — פרט,

"או מכל אשר ישבע עליו לשקר" — חזר וכלל,

אם כן, יש כאן כלל ופרט וכלל. ולכך אי אתה דן אלא לרבות כל דבר שהוא דומה בעין הפרט.

מה הפרט הוא דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון נתרבה לחיוב שבועה והשבון.

יצאו קרקעות שאין מטלטלין⁽²⁴⁾.

יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות⁽²⁵⁾.

יצאו שטרות — שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון⁽²⁶⁾.

נחשב גזילה לענין לפסול את הסוכה משום סוכה גזולה.

ג. השערי יושר [שער ג' סוף פרק כד] והעמק ברכה [הלכות לולב ד] והאחיעזר [חלק ג סימן לח] מתרצים שודאי גם סוכה העומדת ברשות הגזולין אינה נגזלת ואינו חייב באחריותו, כי בכל אופן נתמעטה קרקע מגזילה, ומכל מקום נחשבת לסוכה גזולה כיון שיש מעשה גזילה ונכנסה לרשות הגזולין, והנגזל אינו יכול להקדישה כיון שאינה ברשותו, ובאופן זה פסלה התורה סוכה גזולה.

25. שיטת הרמב"ם [גניבה ז א] שיש לאו של "לא תגזול" בגניבת קרקע או עבדים, והפסוק ממעט רק מחיוב השבה ואונסין, וכן שיטת רש"י [על התורה דברים יט יד] על הפסוק "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים", ופירש רש"י שמזיז סימן גבול הקרקע לתוך של חבירו כדי להרחיב את שלו, ואף על פי שכבר נאמר "לא תגזול", מחדש הכתוב שעובר בשני לאוין.

ויוצא לפי הרמב"ם שאפשר במציאות לעשות מעשה גזילה בקרקע, אבל התוס' [ב"מ סא א ד"ה אלא] כתבו שאי אפשר לגזול קרקע כיון שאינה זזה ממקומה, אבל בעבדים שאפשר לגזולם ולהכניסם לרשותו יש לאו של "לא תגזול" [כך לומדים הפני יהושע והקהילות יעקב [ב"ק סוף סימן מג] בשיטת התוס', שלא כדברי המהרש"א בב"מ שמבאר את דברי התוס' לולא גזירת הכתוב שממעט קרקע].

26. הש"ך [סימן שפו יג] מביא את הים של שלמה [פרק ט סימן יט] שכתב כי מה שרבה לא

24. התוס' [סוכה לא א ד"ה אבל] כתבו כי מה שקרקע אינה נגזלת היינו משום שבמציאות היא נשארת ברשות בעלים, אבל הגזול מחובר לקרקע הנמצאת ברשות הגזולין, כגון ראובן שעשה סוכה בחצרו של שמעון ואחר כך תקפו שמעון והוציאו מסוכתו, אף על פי שיש למחבר לקרקע דין קרקע, מכל מקום באופן זה קרקע נגזלת.

ומקשה הרעק"א בגליון הש"ס מהגמרא כאן שממעט עבדים שהוקשו לקרקעות, וקשה שעבדים יוצאים מרשות הנגזל ונכנסים לרשות הגזולין, ובאופן זה גם בקרקע יש גזילה.

ונאמרו על זה כמה תירוצים באחרונים:

א. הקהילות יעקב [סימן מג א] והקובץ שיעורים [חלק ב סימן לו] מתרצים שגם עבדים, כל מקום שהם נמצאים, נחשבים ברשות הבעלים, שהרי העבד מוחזק בעצמו בכל מקום שהוא, ויד עבד כיד רבו, נמצא שהבעלים עדיין מוחזקים בעבד. [וסברא זו שהעבד נחשב מוזק בעצמו כתב הקצות החושן סימן פח ט וסימן רמא ג]. ומה שהצריך הכתוב למעט עבדים משום שהוקשו לקרקעות, היינו משום שלולא הכתוב היינו חושבים, כי כיון שהגזולין עושה קנין חזקה בעבד או בקרקע נחשב גזול, לכן צריך פסוק למעט מגזילה.

ב. עוד מתרץ הקהילות יעקב על פי הרמב"ם [גניבה ז יא] הסובר כי יש לאו של "לא תגזול" בגניבת קרקע או עבדים, והכתוב ממעט רק מחיוב השבה ואונסין, וכך גם יסברו התוס' בסוכה, אלא שהתוס' סוברים כי בקרקע ממש שנשארת ברשות בעליה, יש סברא שאין לאו של גזילה, אבל בתוקף סוכת חבירו יש לאו, ולכן

נפסדה הפרה.

אמר רב פפא: התם במאי עסקינן [שם במה מדובר] — **כגון שגזל שדה מחבירו והיתה פרה רבוצה בו**, והגזולן לא משך את הפרה, [ומשום כך דין הפרה כמו דין הקרקע], **ושטפה נהר, דרבי אלעזר לטעמיה**, שאמר שדה נגזלת וקונה את הפרה עמה, וחייב לשלם⁽¹⁾, **שמטלטלין נקנין אגב קרקע⁽²⁾**, **ורבנן לטעמייהו**, שלא קונה את השדה ולא את הפרה שבה, ומשום כך פטור על מה שהופסדו.

אם כן, לדעת חכמים, לא נתרבו קרקעות לשבועה והשבון, וסוברים חכמים שהקרקע אינה נגזלת, לפיכך אם הופסדה הקרקע בשעה שהחזיקו הגזולן, פטור, כיון שברשות הנגזל נפסד.

ופרכינן: והרתניא: הגזול את הפרה ושטפה נהר — **חייב הגזולן להעמיד לו פרה, דברי רבי אלעזר, וחכמים אומרים: אומר לו הרי שלך לפניך.**

התם במאי קמיפלגני? הרי שם מדובר בפרה המיטלטלת וגופה ממון, ומדוע לדעת חכמים פטור הגזולן, הרי ברשות הגזולן

לענין אונסין.

2. כך פירש רש"י שקונה את הפרה בקנין אגב. הקצות החושן [סימן רעה א] מסתפק האם קנין אגב מועילה גם בזוכה מן ההפקר, או שמא רק במכר ובמתנה מועילה כיון שיש את דעת המקנה שמקנה את המטלטלין אגב הקרקע, אבל בזכיה מהפקר שאין דעת מקנה אי אפשר לקנות בקנין אגב.

ומביא רביה מרש"י כאן שלא צריך דעת מקנה בקנין אגב, שהרי כאן קונה את הגזילה בקנין אגב בלא דעת המקנה, ואם כן הוא הדין אפשר לקנות מהפקר בקנין אגב. אמנם הקנין בלא דעת המקנה מועילה רק אם המטלטלין צבורין על גבי הקרקע, אבל אם אינם צבורים צריך שהמקנה יאמר לו: לך קנה אגב קרקע, ובגזול והפקר אין מי שיאמר לו: לך קנה, ולכן אמרו כאן בגמרא שהפרה רבוצה בתוך הקרקע.

ומקשה הקצות החושן, מדוע הוצרך רש"י לפרש שקונה בקנין אגב ולא פירש שקונה בקנין חצר. ומתוך שהגזולן אינו יכול לקנות בחצר כיון שהקרקע אינה שלו, והיא רק גזולה בידו [ואפילו לדעת רבי אלעזר הסובר שקרקע נגזלת].

מחייב בדינא דגרמי ופוטר שורף שטרותיו של חבירו [לעיל צח א], היינו רק אם לא הרים את השטרות ולא נעשה גזולן אבל אם גזל את השטרות ואחר כך שרפן חייב מדין גזולן. ותמה הש"ך מסוגייתנו שממעטים שטרות שאינן נגזלין, ואפילו רבי אלעזר מודה שאין שטרות נגזלין.

השער המשפט [סימן שפו ב] מתרץ, כי אמנם שטרות נתמעטו מדאורייתא כמו קרקעות, אבל מדרבנן קנסו בשטרות כשם שקנסו במשנה [לעיל קטז ב] לגבי הגזול שדה מחבירו ונטולה מסיקין מחמת הגזולן, ומביאים הראשונים את הירושלמי שמפרש כי הוא קנס שקנסו את הגזולן כיון שבגללו נגזלה על ידי המסיקין, ואם כן הוא הדין אם גזל שטרות ושרפן, קנסוהו שיהיה חייב לשלם.

1. הדבר אברהם [חלק א סימן כא לב] מקשה לפי שיטת התוספות [לעיל יב א ד"ה אנא] הסובר כי קנין אגב מועילה רק מדרבנן, אם כן קשה וכי רבנן תיקנו קנין אגב בגזילה. ותיריך שרבנן תיקנו שיועיל לענין מכר, וכל קנין שקונה במכר, קונה לגבי גזילה להיות ברשות הגזולן